

ETNINIŲ MAŽUMŲ IR PABĖGĖLIŲ VAIZDAVIMO TENDENCIJOS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE 2005–2017 METAIS

Monika FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ
LSTC Etninių tyrimų institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
El. paštas: monika@ces.lt

Santrauka. Šio straipsnio tikslas – atskleisti, kokias bendras etninių mažumų ir pabėgėlių vaizdavimo tendencijas laikui bėgant įgauna Lietuvos žiniasklaida bei kas yra pagrindiniai diskurso apie šias grupes formuotojai. Straipsnyje bus pristatoma apibendrinta iš keleto Lietuvos spaudos tyrimų gautos empirinės medžiagos analizė (straipsniai, publikuoti tuo metu populiariausių interneto žinių dienraščiuose ir periodinėje spaudoje), periodu nuo 2005 iki 2017 m. Apibendrinant minėtų duomenų analizę, galima teigti, kad etninių mažumų įvaizdis žiniasklaidoje yra įsitvirtinęs ir, neatsižvelgiant į kintančias naujienas, mažumos vaizduojamos naudojant tam tikras su metais nekintančias schemas. Migrantų vaizdavimas Lietuvos spaudoje išsiskiria įvairesne tematika ir yra sąlygotas plačios migranto sąvokos, įtraukiančios pabėgėlius, trečiųjų šalių piliečius, darbo migrantus, prieglobsčio prašytojus, etc. Lenkų ir rusų etninės grupės politizuojamos, kai dauguma Lietuvoje gyvenančių lenkų tapatinami su politine partija Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA), o rusai – tapatinami su Rusijos Federacijos vykdoma politika. Romai, nors ir statistiškai nedidelė etninė grupė, sulaukia neproporcingai daug ir neigiamo dėmesio Lietuvos spaudoje, yra kriminalizuojami. Kadangi imigrantų, pabėgėlių skaičius Lietuvoje yra palyginti nedidelis, straipsniuose pasitelkiami didesnę imigracijos patirtį turinčių ES valstybių pavyzdžiai. Kalbant apie žiniasklaidoje pateikiamus šaltinius, būtent daugumos, o ne mažumos, socialinių visuomenės institutų atstovai yra pagrindiniai nuomonės formuotojai apie etnines grupes ir tarpetninius santykius. Atsižvelgiant į tyrimo išvadas, žiniasklaidos pagalba būtų tikslinga, norint didinti visuomenės tarpkultūrinės kompetencijas ir mažinti socialinę distanciją etninių mažumų, pabėgėlių atžvilgiu, pateikti daugiau ir įvairesnės informacijos bei pradėti diskusiją kultūrinių ir religinių skirtumų temomis.

Raktažodžiai: etninės mažumos, pabėgėliai, Lietuvos žiniasklaida, vaizdavimas.

Įvadas

Šio straipsnio tikslas yra atskleisti, kokias bendras etninių mažumų ir pabėgėlių vaizdavimo tendencijas laikui bėgant įgauna Lietuvos žiniasklaida (populiariausi interneto dienraščiai ir spausdinta periodika) bei kas yra pagrindiniai diskurso apie šias grupes formuotojai (t. y. straipsnių šaltiniai). Etninių mažumų (rusų, lenkų, romų), imigrantų ir pabėgėlių vaizdavimo žiniasklaidoje tendencijos gali būti apibendrintos ir matomos, kaip „kitų“, „svetimų“ vaizdavimo žiniasklaidoje ypatumai. Pasitelkiant etninio identiteto raiškos ir tapatybės konstravimo teorijų perspektyvą, pasakojimai apie save ir kitus yra vienas iš pagrindinių elementų socialiniuose moksluose, kuris (su)kuria, perkuria identitetus (Lawler, 2008), o pats etninis identitetas matomas, kaip tam tikrų individų susisiejimas su tam tikromis grupėmis, bendruo-

menėmis, ir reiškiasi tiek per panašumo, tiek ir per skirtumų nuo kitų, kitokio, akcentavimą (Čiubrinskas, 2008, p. 7). Žiniasklaidos diskursas, šiuo atveju matomas kaip savotiškas pasakojimas, konstruojantis, (per)kuriantis pasakojimus apie „save“ ir „kitus“, o žiniasklaida matoma kaip institucija, formuojanti, konstruojanti ir daranti įtaką viešajai nuomonei įvairiais klausimais. Todėl konstruktyvistinėje perspektyvoje analizuojamas žiniasklaidos diskursas leidžia giliau pažvelgti ir paaiškinti vyraujančiomis reprezentacijomis kuriamas ir ilgainiui tampančias visiems priimtinomis ir bendromis reikšmes apie tam tikrus įvykius, reiškinius ir grupes (Matheson, 2005; Hart, 2010, p. 183–187). Tyrinėdami žiniasklaidos diskursą, mokslininkai atskleidė, kad žiniasklaida, kaip institucija, turi įrankius daryti įtaką auditorijai (Staiger, 2005; Van Dijk, 2012), konstruoti tam tikrų grupių (taip pat ir etninių) tapatumo elementus (žr. Vihalemm, Jakobson, 2011; Cheskin, 2012; Frėjutė-Rakauskienė, 2013; ir kt.), daryti įtaką viešajai politikai (Ilkevičiūtė, 2015), tarptautinei politikai, tarpvalstybiniais santykiams (Besova, Cooley, 2009). Savo ruožtu, viešasis (taip pat ir žiniasklaidos) diskursas ir kalba įvardijami kaip simbolinė galia, daranti poveikį žmonių mąstysenai, įsitikinimams bei suvokimui (Bourdieu, 1991, p. 170) ir tuo pačiu atspindinti galios santykius visuomenėje (Fairclough, 1989). Taip pat, kalba ir viešuoju diskursu, pasitelkiant tam tikrą ideologiją ar ideologijas kaip politinio dominavimo instrumentus, mobilizuojama visuomenė (Bourdieu, 1991, p. 170; Fairclough, 1989). Taigi, svarbu tyrinėti ir žiniasklaidoje pateikiamus šaltinius, nes dažniausiai cituojamos grupės – politikai, žurnalistai, mokslininkai (įvardijamos kaip „simboliniai elitai“) – kontroliuoja daugelį įtakingų viešųjų diskursų ir taip reprodukuoja dominuojančias žinias ir ideologijas visuomenėje (Van Dijk, 2012, p. 17).

Šiame straipsnyje diskurso analizei pasirenkamas laikotarpis – 2005–2017 m. – yra sąlygotas turimo šiuo periodu surinktų duomenų masyvo, kadangi straipsnyje pristatoma apibendrinta iš keleto Lietuvos spaudos tyrimų³ gautos empirinės medžiagos analizė. Pagrindinį straipsnio masyvą sudaro duomenys, gauti analizuojant pusantrų metų laikotarpį (nuo 2014 m. sausio mėn. iki 2015 m. birželio mėn.). Atrenkant interneto žinių dienraščius ir spausdintinį dienraštį tyrimui buvo atsižvelgta į jų populiarumą, taip pat ir į dienraščio tiražą. Buvo analizuoti straipsniai, publikuoti interneto žinių dienraščiuose: *delfi.lt*; *15 min.lt*; *lrytas.lt*; *balsas.lt*; *alfa.lt*⁴. Taip pat analizuoti straipsniai iš dienraščio „Lietuvos rytas“⁵ bei jo savaitinių priedų – „Sostinė“ ir „Laikinoji sostinė“⁶. Šio laikotarpio aktualumą žymi besikeičianti geopolitinė situacija, siejama su Rusijos Federacijos veiksmais Kryme ir tebesitęsiančiu kariniu konfliktu

³Tyrimo duomenys buvo surinkti straipsnio autorei vykdant tris projektus: *Lietuvos žmogaus teisių centro* projektas „Etninių grupių, imigrantų ir LGBT žmonių reprezentacija Lietuvos interneto dienraščiuose“, finansuotas Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo NVO programos Lietuvoje; Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų instituto mokslininkų Lietuvos kultūros ministerijos užsakymu atliktas projektas „Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimas“; ir reikminių tyrimų projektas „Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo vertinimas ir integracijos procesų stebėseną“, kurį finansavo Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. [REP-2/2016].

⁴ Interneto tyrimų bendrovės „Gemius Baltic“ tyrimo duomenis 2012 gruodžio – 2013 sausio ir 2014 m. gruodžio mėnesiais šie interneto žinių dienraščiai buvo vieni iš populiariausių. <http://www.audience.lt> [žiūrėta 2016-10-12].

⁵ Dienraštis „Lietuvos rytas“ tirtas periodu nuo 2014 m. liepos iki 2015 m. birželio.

⁶ Šio dienraščio tiražas 2014 metais buvo apie 15 000 (Lietuvos spaudos statistika, 2014).

Rytų Ukrainoje. Iš viso atrinkta tirti ir išanalizuota 992 straipsniai. Straipsniai analizei buvo atrenkami iš rubrikų, kuriose talpinami tekstai, redakcijų priskirti Lietuvos aktualijoms, taip pat išsakantys Lietuvos politikų nuomonę tam tikrais klausimais ir įvairių komentatorių (įvairių sričių ekspertų, mokslininkų, kitas profesijas atstovaujančių, taip pat visuomenininkų, etc.) poziciją, jų manymu, aktualiausiais klausimais. Šios rubrikos skirtinguose interneto žinių portaluose vadinamos skirtingai: *delfi.lt* rubrikos „Lietuvoje“ ir „Nuomonių ringas“ („Politiko akimis“ ir „Lietuvos pjūvis“); *lrytas.lt* rubrika „Lietuvos diena“ („Aktualijos“ ir „Politiko žodis“); *15min.lt* rubrikos: „Lietuva“ ir „Politinis požiūris“; *balsas.lt* rubrika „Lietuvoje“ („Politika“, „Politikų tribūna“ ir „Komentarai ir analizė“) ir *alfa.lt* rubrika „Žinios“ („Lietuva“ ir „Nuomonės“).

Straipsnyje pristatomi duomenys apie pabėgėlių vaizdavimą Lietuvos žiniasklaidoje gauti atlikus dvejų metų (2015 m. kovo 1 d. – 2017 m. vasario 28 d.) žiniasklaidos apie pabėgėlius ir prieglobstį gavusius užsieniečius Lietuvoje stebėseną ir tekstų, publikuotų šešiuose (*delfi.lt*, *15min.lt*, *Lrytas.lt*, *vz.lt*, *tv3.lt*, *alfa.lt*) populiariausiuose⁷ interneto žinių dienraščiuose, analizę. Pasirinkta spaudos tekstų tyrimų periodo pradžia (2015 m. kovas) ir aktualumas sutampa su didėjančia pabėgėlių iš Sirijos į Europą migracija. Iš viso šiame tyrime analizuoti 1 678 straipsniai.

Be šių duomenų, palyginimui taip pat bus panaudoti 2005 sausio mėn. – 2007 birželio mėn. atlikto spaudos turinio tyrimo (trijų populiariausių Lietuvos dienraščių – *Respublika*, *Lietuvos rytas* ir *Lietuvos žinios*, ir interneto dienraščių – *Delfi*, *Omni (Balsas)* ir *Bernardinai*) duomenys. Tyrimo metu analizuoti 455 tekstai, straipsniai apie etnines mažumas ir imigrantus (Frėjutė-Rakauskienė, 2009). Atrenkant straipsnius, buvo naudoti pagrindiniai ir asociatyvūs raktiniai žodžiai, kaip: rusai, lenkai, romai, pabėgėliai, prieglobstį gavę užsieniečiai ir pan. Straipsnių, tekstų analizė pagrįsta tiek kiekybiniais, tiek kokybiniais teksto turinio tyrimo metodais. Kiekybiniai metodai naudoti analizuojant dažniausiai pasikartojančią tematiką ir ją sudarančių straipsnių skaičių. Vadovaujantis kokybinių tyrimų metodų principais buvo tiriami straipsnių tematikos, siejamos su etninėmis mažumomis, imigrantais ir pabėgėliais, turinio ypatumai (pasikartojantys retoriniai šablonai arba frazės ir tipinės asociacijos, siejamos su jomis, įvairios nepakantumo raiškos formos diskurse, įvardijamos grėsmės, siejamos su tam tikromis viešojo gyvenimo sritimis). Įvardinti ir šaltiniai dažniausiai naudojami tekstuose.

Žiniasklaidos diskurso tyrimai apie etninių ir pabėgėlių grupių vaizdavimą įvairiose šalyse mokslininkų atliekami gana plačiai. Pavyzdžiui, tiriama, kaip yra konstruojami rusų ir rusakalbių identitetai ir su šia grupe siejami istoriniai įvykiai bei istorinė atmintis apie juos. A. Cheskin, analizavęs Latvijos spaudą rusų kalba, atskleidė, kad Rusija, kaip istorinė tėvynė, vis dar lieka svarbus veiksnys rusų identitetui Latvijoje konstruoti (Cheskin, 2012, p. 344).

⁷ 'Gemius', 'gemiusAudience multiplatform', 2015.12, 2014.12. [interaktyvus, žiūrėta 2019-11-18]. Prieiga internete: <http://media-house.com/tinklarastis/r-rimkunaite-kaip-per-2015-uosius-metus-pasikeite-interneto-portalu-skaitomumas-ir-kas-tikruju-yra-didziausi/>; 'Gemius', 'gemiusAudience', 2016-11. [interaktyvus, žiūrėta 2019-11-18]. Prieiga internete: <http://www.gemius.lt/interneto-ziniasklaidos-naujienos/lapkriti-internautus-trauke-specializuotos-svetaines-3333.html>.

Simboliniai konfliktai atminties politikoje, teigiama, atsispindi ir yra konstruojami Latvijos spaudoje, o Latvijos spauda rusų ir latvių kalba rašo apie tuos pačius įvykius, tačiau šių įvykių aprašymas, akcentai ir pateikiami argumentai yra labai skirtingi ir nesikeičia laikui bėgant (Šulmane, 2010, p. 240). Vihalemm ir Jakobson, analizavę istorinės praeities vaizdavimą Estijos spaudoje, atkleidė du identiteto tipus rusų Estijos spaudoje rusų kalba: diasporos ir lokalių (Vihalemm, Jakobson, 2011, p. 724). Lietuvos spauda rusų kalba taip pat tyrinėta. Pavyzdžiui, S. Kraniauskienė tyrinėjo Klaipėdos rusų identitetą ir jo reprezentacijas vietos spaudoje ir teigė, kad rusų identiteto modeliai yra konstruojami pasitelkiant skirtingą kultūrinę atmintį (Kraniauskienė, 2012, p. 147). Rusų etninės grupės reprezentacija ir kolektyvinė atmintis bei identiteto konstravimas Lietuvos spaudoje buvo tyrinėtas ir šio straipsnio autorės (Frėjutė-Rakauskienė, 2013). Lietuvos spaudoje lietuvių kalba rusai yra vaizduojami daugiausia kaip sovietinio periodo migrantai, o II Pasaulinis karas ir rusų etninė grupė Lietuvos spaudoje rusų kalba yra siejami su kultūrinėmis grėsmėmis dėl skirtingos Antrojo pasaulinio karo istorinės atminties lietuvių ir rusų grupėje (Frėjutė-Rakauskienė, 2013, p. 376–377).

Lenkų vaizdavimo 2010–2014 m. Lietuvos žiniasklaidoje (interneto ir spausdintinėje) lietuvių kalba tyrimų duomenys atskleidžia vyraujančią tautinės nesantaikos retoriką, neigiamą vaizdavimą, lenkų tapatinimą su politinės partijos Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA) veikla, „priešo“ ar „kito“ vaizdavimą (Švarplys, 2014; Ilkevičiūtė, 2015). Andrius Švarplys teigia, kad „informacinis, analitinis, pilietiškas įtraukiantis ir tautinės nesantaikos retoriką peržengiantis diskursas“ yra retai aptinkamas, kadangi daugiausia lenkai vaizduojami kaip „kiti“, bet rečiau – kaip šios valstybės piliečiai (Švarplys, 2014, p. 48). Panašios vaizdavimo tendencijos atskleistos ir šio straipsnio autorės tyrime, kurio išvada – lenkų etninė mažuma žiniasklaidoje pristatoma kaip kelianti nepagrįstus reikalavimus, nevertinanti turimų teisių ir sąlygų (pavyzdžiui, galimybės bendrojo ugdymo mokykloje mokytis lenkų kalba), o juos siekianti atstovauti politinė partija LLRA, jos vykdoma politika yra tapatinami su visų Lietuvos lenkų pozicija (Frėjutė-Rakauskienė, 2016, p. 59). Apie istorinio (Antrojo pasaulinio karo, Pokario stalininio laikotarpio ir Sąjūdžio laikotarpio) teisingumo diskursų konstravimą Lietuvos spaudoje rusų ir lietuvių kalba rašęs A. Marcinkevičius teigė, kad žiniasklaida lietuvių ir rusų kalba pristato skirtingų gyventojų grupių (etninių, socialinių) nuomones ir išgyvenimus apie istorinius įvykius ir sukuria priešpriešą tarp istorinių pasakojimų (Marcinkevičius, 2018, p. 98).

Po 2015 m. pabėgėlių migracijos į Europą, atlikta nemažai tyrimų ir apie pabėgėlių vaizdavimą žiniasklaidoje. Tyrimais siekta analizuoti metaforas, vartojamas aprašant karo pabėgėlius iš Sirijos (Abid ir kt., 2017); neapykantos kalbos pabėgėliams raišką diskurse (Balsiūnaitė, 2016); naudojamus stereotipus apie pabėgėlius (Matas, 2016); grėsmių, siejamų su pabėgėliais, konstravimą (Innes, 2010; Frėjutė-Rakauskienė, 2020); taip pat analizuoti rašant apie pabėgėlius vyraujantys tematiniai rėmai (Lawlor, Tolley, 2017); žiniasklaidos konstruojamo diskurso apie pabėgėlius ir migraciją įtaka visuomenės nuostatoms (Blinder, 2013; Blažytė, 2015; Blažytė ir kt., 2020); ir pabėgėlių tematikos politizavimas žiniasklaidoje (Szyłko-Kwas ir kt., 2018; Krzyżanowski ir kt., 2018).

1. Politizuojamos lenkų ir rusų etninių mažumų grupės Lietuvos žiniasklaidoje

Lenkų ir rusų etninės grupės yra didžiausios etninių mažumų grupės Lietuvoje (Lietuvos statistikos departamentas, 2013), tad galima daryti prielaidą, kad įvairių spaudos periodų tyrimų duomenimis, jos sulaukia ir daugiausia dėmesio žiniasklaidoje, atsižvelgiant į su jomis siejamų straipsnių skaičių. Pavyzdžiui, nuo 2014 sausio mėn. iki 2015 birželio mėn. daugiausia straipsnių interneto dienraščiuose publikuojama apie lenkų etninę grupę, lenkus, mažiau jų buvo aptikta apie rusus ir kitas etnines mažumų grupes. Apibendrinus minėtų Lietuvos spaudos tyrimų analizę, galima teigti, kad su lenkų ir rusų etninėmis grupėmis siejamos temos politizuojamos, dažnai vietos konteksto aptarimas perauga į tarptautinį Lietuvos–Rusijos arba Lietuvos–Lenkijos tarpvalstybinių santykių aptarimą. Su Lietuvos lenkais susijusios tematikos aptarimas dažnai lokalizuojasi Pietryčių Lietuvos regione, kur glaudžiai gyvena lenkų etninė mažuma. Taip pat, kita ryški atskleista tendencija – Lietuvos lenkų susiejimas su politine partija LLRA ir jos lyderiu V. Tomaševskiu (Frėjutė-Rakauskienė, 2016; Ilkevičiūtė, 2015).

Lenkai, tyrimų duomenimis, žiniasklaidoje dažniausiai yra pristatomi kalbant apie politinės partijos LLRA⁸ lyderio ir partijos narių politinę veiklą (pvz., 2014 m. prezidento, Europos parlamento (EP) ir 2015 m. merų rinkimuose). Lenkų etninė mažuma dažnai minima aptariant tautinių mažumų politikos įgyvendinimą Lietuvoje – tautinių mažumų įstatymo projekto rengimą (pvz., šios politinės partijos ir jos lyderio reikalavimai priimti tautinių mažumų įstatymą), vietovardžių rašybą dviem kalbomis (dvikalbes lenteles Šalčininkų rajone) ir asmenvardžių rašybą originalo kalba asmens dokumentuose. Kitas temų blokas, kuriame gausu straipsnių, aptaria LLRA, jos lyderio, šios partijos narių politinę veiklą ir sieja tam tikrus politinės partijos narius su galimais ryšiais Rusijos Federacijos valstybinėse struktūrose. Rašoma ir apie blogėjančius dvišalius Lietuvos ir Lenkijos santykius, bei (ne)vykdomos tautinių mažumų politikos įtaką šiems tarpvalstybiniams santykiams. Pavyzdžiui, populiariausia 2015 m. tema, kurioje buvo minima lenkų etninė grupė, – tai konfliktas tarp LR Ministro Pirmininko ir LLRA delegalizuotos energetikos viceministrės (viceministrės atsisakymas atsistatydinti kartu su visu ministrų kabinetu).

Šio tyrimo metu (2014 sausis – 2015 birželis) fiksuojamas rusų ir lenkų etninių grupių, kaip grėsmės valstybės saugumui, vaizdavimas buvo pastebimas ir ankstesnių metų žiniasklaidos tekstuose. Pabrėžiama, kad didelė dalis lenkų tautybės asmenų kalba rusiškai, vartoja Rusijos televizijos stočių produkciją. Kaip jau minėta, lenkų tautinė grupė itin dažnai minima aptariant politinės partijos LLRA veiklą, kuri kritikuojama dėl prorusiškos pozicijos ir palankumo Kremliui vykdomai politikai. Partijos politinė veikla, siekiant, kad Lietuvoje būtų priimtas Tautinių mažumų įstatymas, reglamentuoti dvikalbiai užrašai ir asmenvardžių rašyba originalo kalba, žiniasklaidoje neretai pateikiama kaip kelianti įtampa visuomenėje ir tokiu būdu „paranki“ Kremliui vykdomos politikos tikslams. Pietryčių Lietuvos regionas,

⁸ Nuo 2016 m. birželio mėn. buvo oficialiai įregistruotas politinės partijos Lietuvos lenkų rinkimų akcija praplėstas pavadinimas – Lietuvos lenkų rinkimų akcija-Krikščioniškų šeimų sąjunga.

kur gausiausiai gyvena lenkų etninė grupė, yra siejamas su karo grėsme dėl galimo didesnio paveikimo užsienio valstybių propagandai. Straipsniuose, kuriuose aptariama LLRA politinės partijos ir jos lyderio veikla, neretai išsakomi nepakantūs komentarai. Lietuvoje gyvenantys lenkai pristatomi kaip keliantys nepagrįstus reikalavimus, kaip nenorintys prisitaikyti, gerbti šalies įstatymus. Lenkų grupė neretai kaltinama, kad nevertina turimų teisių ir sąlygų (pvz., galimybės bendrojo ugdymo mokykloje mokytis lenkų kalba). LLRA politinio lyderio veikla pristatoma kaip kenkianti tarpvalstybiniams Lietuvos–Lenkijos santykiams, kaip grėsmė Lietuvos saugumui. Pateikiami ir mokslininkų komentarai (dažniausiai politologų) apie tai, kad Lietuvoje tautinių mažumų politikos klausimai ir jų svarstymas yra pernelyg supriešintas – lenkų politikams būdinga tokiais nesutarimais vilioti savo rinkėją, o centro dešinės partijoms – telkti šalininkus. Nors tiriant žiniasklaidą buvo fiksuojama straipsnių, kuriuose kritikuojamas LLRA sutapatinimas su visų lenkų interesais, lenkų grupės pristatymas dominuojančiose temose (*grėsmė valstybingumui, LLRA politinė veikla*) riboja išsamesnio, kompleksiškesnio lenkų grupės pristatymo galimybes (Frėjutė-Rakauskienė, 2015; Frėjutė-Rakauskienė, 2016).

Nuo 2014 sausio mėnesio iki 2015 birželio mėn. tematikai apie rusų etninę grupę ir rusus įtakos turėjo geopolitinis kontekstas (Rusijos veiksmai Kryme ir Rytų Ukrainoje), todėl rašoma apie galimas grėsmes Lietuvai iš Rusijos Federacijos ir pasitelkiamą „minkštąją galią“ tam, kad šalyje būtų mobilizuota rusų etninė mažuma. Gausiose straipsniais teminėse grupėse, susijusiose su istorija (sovietmečio) ir jos traktavimo skirtumais, kalbama apie rusų kultūros dienų šventimą, Antrojo pasaulinio karo baigties minėjimą (gegužės 9 d.) ir Georgijaus juosteles, jų dėvėjimą bei socialiniuose tinkluose paskelbtą peticiją dėl Klaipėdos krašto prijungimo prie Rusijos Federacijos. Kvestionuojamas ir Vilniuje bei Visagine, regione ir mieste, gausiai gyvenančių etninių grupių – lenkų ir rusų – lojalumas Lietuvai ir rašoma apie tikimybę Lietuvos valstybėje pasikartoti Krymo situacijai. Šiuo periodu taip pat rašoma apie informacinius karus ir informacines technologijas, kaip Rusijos informacinio karo įrankius, taip pat Rusijos televizijos kanalų (*NTV Mir Lietuva* ir *RTR Planeta*) transliacijų draudimą Lietuvoje. Kitos temos, kuriose kalbama apie Lietuvoje gyvenančius rusus, taip pat vienaip ar kitaip susijusios su propaganda – tiek kalbant apie moksleivių vykimą į Rusijos sukarintas mokyklas, tiek apie atlikėjų iš Rusijos koncertus, tiek apie Visuomenės informavimo įstatymo pataisas.

Rusai, gyvenantys Lietuvoje, šiuo periodu neretai tapatinami su Rusijos valstybės keliama geopolitine grėsme. Rusų tautybės asmenys dažnai minimi aptariant Antrojo pasaulinio karo įvykius ir Lietuvos okupaciją, nesutarimus dėl gegužės 9-osios minėjimo. Rusai su agresyvia ekspansine politika siejami ne tik aptariant istorinius įvykius, bet ir analizuojant dabartinę geopolitinę situaciją. Diskutuojant apie Rusijos keliamą karinę grėsmę Lietuvai (ir kitoms Baltijos šalims), Baltijos šalyse gyvenantys rusų tautybės asmenys yra įvardijami kaip galimas pretekstas Rusijai įsikišti į šalių vidaus reikalus (dėl tautinių mažumų teisių pažeidimų ir pan.). Rusų, kaip grėsmės Lietuvos valstybingumui, pristatymas sustiprinamas ir aptariant Valstybės saugumo departamento parengtą pažymą apie Lietuvos valstybei kylančias grėsmes.

Taigi, Lietuvoje gyvenantys rusai šiuo periodu žiniasklaidoje aprašomi, kaip tariama grėsmė Lietuvos saugumui ir jos teritoriniam vientisumui, o jų viešai išsakyti skundai apie pažeidžiamas tautinių mažumų teises dažnai matomi kaip pretekstas Rusijos karinei invazijai. Rusai arba rusiškai kalbantys asmenys (rusakalbiai) žiniasklaidoje dažniausiai vaizduojami kaip tiesioginiai Rusijos skleidžiamos propagandos vartotojai, palaikantys Rusijos politiką, Krymo aneksiją ir karinę agresiją Rytų Ukrainoje. Nekvestionuojama, kokią poveikį Rusijos skleidžiama propaganda daro rusams, gyvenantiems Lietuvoje, ir ar tai veikia jų pilietinį identitetą. Temose apie rusų etninę grupę minimi mokyklose rusų kalba besimokantys moksleiviai, kurie taip pat vaizduojami kaip galima grėsmė Lietuvos valstybingumui (dėl verbavimo į Rusijos finansuojamas karines stovyklas). Dar viena grupė, sulaukianti daug dėmesio Lietuvos žiniasklaidoje ir vaizduojama kaip pilietiškai nelojaliausia ir palaikanti Rusijos politinį režimą, – tai sovietiniai karo veteranai. Lietuvoje gyvenančių rusų, kaip grėsmės Lietuvos valstybingumui, vaizdinį žiniasklaidoje dažniausiai kuria tiek politikų, tiek dalies ekspertų komentarai, kuriuose teigiama, kad būtent rusų (ar rusakalbių) grupė yra labiausiai paveiki Rusijos valstybės propagandai. Šie teiginiai neretai grindžiami tuo, kad rusų grupėje (skirtingai nei lietuvių) yra dažniau žiūrimi Rusijos televizijos kanalai, rusų kalbos mokyklose dirbantys mokytojai savo išsilavinimą yra įgiję dar sovietinėje sistemoje. Vis tik, straipsniuose yra atspindėta ir kita nuomonė. Pavyzdžiui, cituojamas Lietuvos užsienio reikalų ministro pasisakymas, kuriame jis teigia, kad Rusijai bus sunku pasinaudoti Lietuvoje gyvenančia rusų mažuma, nes ji puikiai integruota ir lojali šaliai. Pateikiami ir kitų Baltijos valstybių (Estijos ministro pirmininko) pasisakymai, kad šiose šalyse gyvenantys Rusijos tėvynainiai nepaveikūs Rusijos provokacijoms. Mokslininkų, ekspertų komentaruose žiniasklaida ir politikai yra raginami nepriešinti visuomenės, nestiprinti nepasitikėjimo ir baimės atmosferos ir nepasiduoti stereotipiniam rusų grupės vaizdavimui. Nors alternatyvūs balsai yra girdimi, vis tik rusų pristatymas išskirtinai tik *Rusijos propagandos* temoje neleidžia formuoti įvairiapusiškesnio, kompleksiškesnio Lietuvoje gyvenančių rusų vaizdinio (Frėjutė-Rakauskienė, 2015).

1.1. Straipsnių apie lenkų ir rusų etnines mažumas šaltiniai

Rašant apie lenkų ir rusų etnines grupes visais periodais vyrauja valstybinių institucijų atstovų, politikų išsakomos pozicijos, argumentai ir retorika. Straipsniuose apie lenkus nuo 2014 m. sausio mėnesio iki 2015 m. birželio mėnesio daugiausia cituojami Lietuvos valstybinių institucijų atstovai (pvz., aukščiausias pareigas užimantys Lietuvos valstybės pareigūnai (Prezidentė, ministras pirmininkas, Seimo vadovai, ministrai (teisingumo, kultūros, užsienio reikalų), taip pat įvairių Seimo komitetų (Nacionalinio saugumo ir gynybos, Užsienio reikalų, Europos reikalų), valstybės saugumo departamento vadovai ir atstovai, institucijų, kuruojančių valstybinės kalbos, lygių galimybių užtikrinimo klausimus, taip pat savivaldybės (Šalčininkų raj.) ir jos skyrių vadovai). Straipsniuose apie lenkus daugiausia cituojami dešiniąją politinę ideologiją atstovaujantys politikai (Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) partijos nariai). Straipsniuose apie lenkus beveik lygiavertę (šiek tiek mažesnę) dalį valstybės institucijų atstovų ir politikų pasisakymams sudaro LLRA ir jos lyderio V. Tomaševskio bei kitų partijos narių pasisakymai. Cituojami ir aukšti Lenkijos valstybės pareigūnai

(buvęs prezidentas, premjeras, Seimo vadovai ir pavaduotojai, atstovai, Senato pirmininkas, užsienio reikalų ministras). Iš dalies tokie šaltiniai yra nulemti ir straipsnių tematikos, nes šiuo laikotarpiu buvo minimos Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties dvidešimtosios pasirašymo metinės. Atsižvelgdami į dažniausiai cituojamus straipsniuose šaltinius, galime teigti, kad su lenkų etnine grupe susijusi tematika ir problematika Lietuvos interneto dienraščiuose išimtinai yra konstruojama „iš viršaus“ – įtakingų Lietuvos valstybės pareigūnų bei politikų, taip pat ir lenkus atstovaujančių politikų ir partijos. Vietos gyventojai ir jų nuomonė (dažniausiai straipsniuose kalbama apie lenkų etninę mažumą, kuri gyvena Šalčininkų raj.), į kuriuos ir orientuota etninių mažumų politika, įstatymai, spaudoje užima visiškai nereikšmingą dalį šaltinių. Straipsniuose apie lenkų etninę grupę pateikiamos, atspindimos ir mokslininkų bei tam tikrų šios srities ekspertų nuomonės, bet tematiką apie lenkus komentuoja daugiausia politikos mokslų atstovai (politologai), mažiau – istorikai, kalbininkai, sociologai, teisės specialistai.

Šaltiniai, kurie tampa informacijos pagrindu nuo 2014 m. sausio mėnesio iki 2015 m. birželio mėnesio rašant apie rusų grupę ir rusus tiriamuose Lietuvos interneto dienraščiuose, yra valstybės institucijos ir jų atstovai (Valstybės saugumo departamento vadovai ir atstovai, Seimo nariai, vadovaujantys ir atstovaujantys Seimo nacionalinio saugumo ir gynybos komitetams, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, Užsienio reikalų ministerijos atstovai, Vilniaus, Klaipėdos ir Visagino merai, Vilniaus savivaldybės, Policijos departamento, Švietimo ministerijos atstovai, Lietuvos radijo ir televizijos komisijos pirmininkas ir nariai, etc.), politikai. Iš politikų daugiausia su rusais susijusios tematikos straipsniuose taip pat cituojami dešiniąją politinę ideologiją atstovaujantys politikai (Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščių demokratų (TS-LKD) partijos nariai). O štai rusų bendruomenės atstovų pateikiama informacija atspindėta menkai. Reikia atkreipti dėmesį, kad didžioji dalis rusų bendruomenės cituojamų atstovų – taip pat politikai (rusus atstovaujančios partijos nariai, Vilniaus ir Klaipėdos savivaldybių tarybų nariai) arba Lietuvos rusus atstovaujančių organizacijų vadovai, mokyklų Vilniuje ir Kaune rusų mokomąja kalba direktoriai, Ignalinos AE darbuotojai, etc. Straipsniuose, nors ir nedaugelyje, įsiklausoma ir į rusų arba rusakalbių nuomones (daugiausia – gyvenančių Visagine). Taip pat, su rusais susijusiuose straipsniuose pateikiama ir mokslininkų (daugiausia politologų, mažiau – sociologų, ekonomistų, istorikų) bei ekspertų (viešųjų ryšių, rinkodaros, komunikacijos, informacinių technologijų, gynybos politikos specialistų) nuomonė.

1.2. Pokyčiai lyginant su 2005–2007 metų spaudos turinio tyrimo duomenimis

Kalbant apie žiniasklaidos diskursą rusų ir lenkų etninių grupių atžvilgiu akivaizdžių pokyčių nepastebėta. Tematikos atžvilgiu matomas nuoseklus tęstinumas rašant apie šias dvi grupes. Pavyzdžiui, 2005–2007 m. atlikto tyrimo duomenimis, vietinė rusų bendruomenė dažniausiai buvo minima rašant apie švietimą, kultūrą ir lietuvių kalbos (ne)vartojimą, aptariant Antrojo pasaulinio karo istorinį kontekstą bei Lietuvos ir Rusijos tarpvalstybinius santykius (Frėjūtė-Rakauskienė, 2009; taip pat žiūrėti ir Frėjūtė-Rakauskienė, 2013). Kaip ir 2015 m., taip ir

anksčiau, grėsmė Lietuvos valstybingumui yra siejama su Rusijos valstybe ir jos vykdoma politika Baltijos šalyse. Lenkų etninė grupė tiek ankstesniuoju laikotarpiu, tiek dabar, dažniausiai minima aptariant tautinių mažumų švietimo klausimus, asmenvardžių rašybą originalo kalba, politinės partijos LLRA veiklą (Frėjutė-Rakauskienė, 2009). Kita vertus, besikeičianti geopolitinė situacija, siejama su Rusijos Federacijos veiksmais Kryme, ir tebesitęsiantis karinis konfliktas Rytų Ukrainoje turėjo svarios įtakos žiniasklaidos diskursui apie etninių mažumų grupes, ypač rusus. Miestai ir regionai, kur gausiau gyvena etninių mažumų atstovai (Klaipėda, Visaginas, Pietryčių Lietuva), tapo labiau matomi žiniasklaidoje, o pačios Lietuvoje gyvenančios tautinės grupės (ypač rusai) – labiau pažeidžiami dėl padažnėjusių kaltinimų (ypač komentaruose po straipsniais) neloyalumu Lietuvos valstybei ir siejimo su Rusijos keliama grėsme valstybės saugumui. Lenkų grupė žiniasklaidoje taip pat neretai yra pristatoma kaip „vidinė grėsmė“, o juos atstovaujanti politinė partija ir šios išsakomos nuoskaudos dėl valstybės tautinių mažumų politikos (ne)vykdymo, neretai suvokiamos kaip galimas Rusijos karinės invazijos motyvas. Lenkai, nors ir mažiau pastebimi pasikeitusios geopolitinės situacijos kontekste, žiniasklaidos diskurse yra matomi vienpusiškai, siejant šią etninę grupę tik su LLRA vykdoma politika ir keletu tebesitęsiančių problemų (asmenvardžių ir vietovardžių rašyba, Tautinių mažumų įstatymo rengimas ir t. t.).

2. Kriminalizuojama romų etninė grupė Lietuvos žiniasklaidoje

Romų etninė grupė, neproporcingai savo skaitlingumui, sulaukia daug ir neigiamo dėmesio. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2011 m. romų etninės grupės narių šalyje gyveno gana mažai – 2 115 žmonių, kas sudaro 0,07 proc. visų Lietuvos gyventojų (Lietuvos statistikos departamentas, 2013). Nors romai ir gyvena visoje Lietuvos teritorijoje, visgi, daugiausia yra kalbama apie Vilniaus kirtimų gyvenvietę, kitu atveju, romų vaizdavimas labai priklauso nuo tam tikrais metais įvykusių aktualijų (pvz., Tarptautinės romų dienos minėjimo, romų integracijai skirto projekto vykdymo, etc.). Apibendrinus anksčiau atliktų tyrimų apie romų vaizdavimą Lietuvos spaudoje duomenis, galima teigti, kad romų grupė žiniasklaidoje dažniausiai kriminalizuojama, neretai kurstoma neapykanta jų atžvilgiu, tiek ir pačiuose straipsnių tekstuose, susijusiuose su romais, tiek ir po straipsniais parašytuose komentaruose.

Straipsniuose atkartojamos išankstinės nuostatos, stereotipai, valstybinių institucijų atstovų nuomonė spaudoje pateikiama jos nekritikuojant (Beresnevičiūtė, Frėjutė-Rakauskienė, 2006; Frėjutė-Rakauskienė, 2009; Beresnevičiūtė, 2010; Tuller, 2002, p. 108). Sociologė V. Beresnevičiūtė, tyrinėjusi romų grupės reprezentaciją Lietuvos spaudoje, pastebėjo, kad apibendrinus tekstų apie romus turinys telpa į vyraujančią kalbėjimo schemą, kai apie juos kalbama, kaip apie „kitų“ grupę, besiskiriančią savo kultūrinėmis normomis, gyvenimo būdu ir kitomis charakteristikomis, romai tampa apibendrinta beamsene grupe, vaizduojama, kaip „garsiai čiauškantis“, bet nebylus veikėjas, nepatikimas ir nelygiavertis dialogo dalyvis, įtrauktas į negatyvius veiksmus (Beresnevičiūtė, 2010, p. 100).

Šio tyrimo atveju, nuo 2014 sausio mėnesio iki 2014 birželio mėnesio tematika apie romus taip pat siejama su nusikaltimais, bet kalbama ir apie aktualias romams socialines proble-

mas (romų integracijos į visuomenę politiką, romų tautybės vaikų neraštingumą romų Kirtimų gyvenvietėje), aprašyta Tarptautinės romų dienos proga Seime vykusi konferencija ir joje įvertinta romų integracijos programa. Pavyzdžiui, rašoma apie Vilniaus Kirtimų gyvenvietę (vadinamą „čigonų taboru“) ir joje vykstančią narkotikų prekybą; rašoma apie vyrų romų smurtą prieš sugyventines moteris, nenorą dirbti, gyvenimą iš pašalpų, išmaldų, kaip teigiama, jų „kultūriškai“ susiformavusį veltėdišką gyvenimo būdą. Taip pat rašoma apie prekybą kontrabandinėmis cigaretėmis, apie Jonavoje vykdomą projektą „Europos romų kultūros ir verslo parkas „Bahtalo drom“. Visi šie straipsniai buvo publikuoti aktualijų rubrikoje ir tai paaiškina sąlyginai nedidelį kiekį (11 straipsnių) apie romus šiuo periodu tiriamoje spaudoje. Taigi, galima daryti prielaidą, kad su romais susijusi tematika arba problematika tiriamų dienraščių redaktorių nėra matoma kaip Lietuvos aktualija, taip pat ji nėra politikų ar kitų viešosios nuomonės reiškėjų spaudoje dėmesio centre. Kadangi diskursas apie romus dažniausiai siejamas su kriminalinėmis, deviacinėmis temomis, neretai antraštėje arba tekste paminint įtariamojo tautybę (romas arba čigonas), straipsniai publikuojami nusikaltimų ir nelaimių rubrikose (Beresnevičiūtė, Frėjutė-Rakauskienė, 2006; Frėjutė-Rakauskienė, 2009; Beresnevičiūtė, 2010). Taigi, rašant apie romus pabrėžiamas jų tariamas polinkis nusikalsti ir negebėjimas adaptuotis Lietuvos visuomenėje, be to, dažniausiai pažeidžiamas draudimas įstatymu ir etikos kodeksu žurnalistui arba viešosios informacijos rengėjui sieti įtariamo, kaltinamojo ar nusikaltusio asmens priklausymą tam tikrai tautinei grupei su jo padarytu nusikaltimu bei pažeisti nekaltumo prezumpciją. Apibendrinus 2014 m. tyrimo duomenis, žurnalistai mato romus išimtinai kaip socialinę grėsmę Lietuvos visuomenei, susijusią su visuomenėje nusistovėjusia tvarka (romai matomi kaip darantys nusikaltimus, nenorintys dirbti, smurtaujančys, skolingi valstybei, nesukontroliuojami miesto valdžios, policijos, teisėsaugos institucijų, negalintys susitvarkyti su savo keliamomis problemomis), taip pat rašoma ir apie romų negebėjimą adaptuotis visuomenėje, vyrų nedarbą, smurtavimą.

2.1. Straipsnių apie romų etninę mažumą šaltiniai

Romų klausimais daugiausia spaudoje pasisako Valstybės institucijų atstovai (teisėsaugos, mokesčių inspekcijos atstovai, miestų merai ir vicemerai, vaiko teisių apsaugos kontrolierė, kultūros viceministras, vaikų darželio darbuotojos). Be to, straipsniuose, kurių tematika susijusi su romais, šaltiniais tampa ir patys romai (pvz. įtariamieji, moterys, prekiaujančios kontrabandiniais tabako gaminiais), romų situacijos ekspertai ir visuomenė. Kita vertus, galima teigti, kad tokia situacija susijusi su tuo, kad į tiriamą laikotarpį patekę straipsniai publikuoti aktualijų rubrikose, rašomi apie arba yra inicijuoti 2014 m. balandžio 8 d. Seime įvykusios konferencijos romų klausimais. Neretai, mokslininkai ir ekspertai pateikia realias problemas, su kuriomis susiduria romų etninė grupė, jų vaikai, ypač gyvenantieji Vilniaus Kirtimų gyvenvietėje – tai būsto problema (neteisėtas pastatų griovimas Kirtimuose, neišsprendus socialinio būsto problemų), vaikų švietimas (neskiriama dėmesio romų vaikams, siekiant pagelbėti jiems pasiekti mokyklą, etc.), integracija į darbo rinką, tačiau specialistai yra labai retai cituojami spaudoje, o ir pačių romų nuomonės ištransliuojamos dar sąlyginai mažai. Kartais

pasigirsta ir kritikos valstybinėms institucijoms, kurios neefektyviai atlieka savo darbą, neskiria pakankamai dėmesio į romų ir nevyriausybinių organizacijų, dirbančių su romais, išsakytas problemas, siekiant romų integracijos į Lietuvos visuomenę. Daugeliu atveju, kaip ir minėta, ši diskusija mezgasi žiniasklaidoje Seime organizuotos konferencijos rėmuose, tačiau yra straipsnis, kuriame kalbinamas jonaviškis projekto „Europos romų kultūros ir verslo parkas“ koordinatorius, kuris išvardina visą eilę problemų, svarbių romams, tai ir – ne tik materialinis, bet ir socialinių įgūdžių (išsilavinimo patirties, nemokėjimo elgtis su pinigais, planuoti išlaidas, skolų cigarečių tiekėjams ir valstybei) skurdas. Faktas, kad romų problemos žiniasklaidoje nesulaukia komentatorių, visuomenininkų dėmesio, skirtingai, nei rašant apie kitas etnines grupes (lenkus, rusus, žydus), taip pat parodo, kad su romų etnine grupe susijusios problemos nematomos kaip aktualios, neskiriama laiko ir dėmesio jas komentuoti. Šis faktas gali patvirtinti diskurso tyrinėtojų teiginius apie viešą diskursą, kaip socialinių galių pasiskirstymo visuomenėje atspindį (cf. Bourdieu, 1991; Fairclough, 1989). Svarbu akcentuoti ir tai, kad nerašoma apie socialines problemas, su kuriomis susiduria romai ne tik būsto, bet ir švietimo, sveikatos priežiūros srityse, bet ir dėl diskriminacijos visuomenėje (Petrušauskaitė, 2014; Leončikas, 2007). Pavyzdžiui, V. Petrušauskaitė, savo studijoje apie ankstyvą romų vaikų pasitraukimą iš ugdymo sistemos, pabrėžia visuomenės socialinės nelygybės svarbą (Petrušauskaitė, 2014). Taip pat, atkreiptinas dėmesys, kad šios problemos kyla ne tik dėl pačių romų gebėjimų stygiaus, bet daugiausia dėl ypač nepalankaus požiūrio į romus visuomenėje (Blažytė, Pilinkaitė Sotirovič, Žibas, 2016). Kitaip tariant, „žiniasklaidoje konstruojami vaizdai yra glaudžiai susiję su jau minėtų visuomenės nuostatų apklausų rezultatais, kai didžioji dauguma respondentų <...> mano, kad dėl savo problemų ir skurdo yra kalti patys romai, o jų realios problemos, kaip jas dažniausia įvardija tarptautinės organizacijos, siekiančios „taisyti“ (keisti) romų padėtį visuomenėje, nėra tokios baisios“ (Beresnevičiūtė, Frėjutė-Rakauskienė, 2006, p. 33).

2.2. Pokyčiai lyginant su 2005–2007 metų spaudos turinio tyrimo duomenimis

2005–2007 m. spaudos turinio tyrimo duomenimis, romų etninė grupė spaudoje taip pat daugiausia vaizduojama aprašant nusikaltimus ir neteisėtas veiklas (pvz., reketavimą, prekybą, skolas už elektrą, komunalinių paslaugų nemokėjimą, išmaldos prašymą), taip pat rašant apie Vilniaus savivaldybės socialinę pagalbą romams bei būsto problemas (konkrečiai, Kirtimų gyvenvietę).

Taigi, ši grupė vaizduojama vienpusiškai, kaip kaltininkai įvardijami išimtinai romų tautybės asmenys (romai, gyvenantys Vilniaus Kirtimų gyvenvietėje), nenurodomos gilesnės iškilusių problemų priežastys (Frėjutė-Rakauskienė, 2009, p. 81–89). Tematikos, kurioje aprašomi nusikaltimai ir neteisėta veikla, pagrindiniais šaltiniais buvo teisėsaugos struktūrų atstovai (policijos pareigūnai, policijos komisariatų duomenys), Vilniaus miesto savivaldybės atstovai, rečiau – patys romai (matomi tie patys romų atstovai), tam tikrų verslo institucijų atstovai. Tematika apie būstą šio periodo tiriamojo spaudoje tiesiogiai susijusi su Vilniaus

savivaldybės veiksmais Vilniaus Kirtimų tabore, kai buvo nugriautas keletas romų statinių 2004 m. pabaigoje. Šis faktas buvo pretekstas 2005 m. atsirasti daugeliui straipsnių apie romų būstus, jų gyvenimo sąlygas Kirtimuose. Straipsniuose pasikartoja tokie pagrindiniai žodžiai, suponuojantys neteisėtumą: neteisėtos statybos, lūšnos, savivaldybė, teismas, socialinis būstas. Rašant apie socialinę pagalbą, tiriamoje spaudoje daugiausia atstovaujama Vilniaus miesto savivaldybei ir merui, socialinės paramos skyrius darbuotojams. Supažindinama su Vilniaus savivaldybės integracijos programomis (užimtumo, būsto), kuriamomis integruoti Vilniaus Kirtimų tabore gyvenančius romus į Lietuvos visuomenę.

3. Vakarų Europos pavyzdžiais aprašoma pabėgėlių grupė Lietuvos žiniasklaidoje

3.1. Imigrantai ir pabėgėliai tiriamuose interneto dienraščiuose

Skirtingai, nuo 2015 m. kovo – 2017 m. vasario mėnesiais tirtos spaudos, dar neįsibėgėjus vadinamajai „migracijos krizei“ straipsniuose apie imigrantus nuo 2014 m. sausio mėnesio iki 2015 m. kovo mėnesio rašyta apie pabėgėlius iš Sirijos, migracijos politiką, diskriminaciją religiniu pagrindu užsieniečių apgyvendinimo įstaigoje tiekiant maitinimą, taip pat apie ES piliečių politinį dalyvavimą, prieglobsčio suteikimą Krymo totoriams ir ukrainiečiams Lietuvoje. Analizuojant tyrimo apie pabėgėlius duomenis nuo 2015 m. kovo iki 2017 m. vasario mėnesio šešiuose populiariausiuose interneto dienraščiuose (*delfi.lt*, *15min.lt*, *Lrytas.lt*, *vz.lt*, *tv3.lt*, *alfa.lt*), atskleista, kad šiuo periodu straipsniai atliepia 2015-ųjų aktualijas, kai užsitęsęs karinis konfliktas Sirijos Arabų respublikoje sąlygojo sirus Viduržemio jūra migruoti į Europos valstybes ir ten prašyti prieglobsčio (Frėjutė-Rakauskienė, 2020). Straipsnių apie pabėgėlius šiuo periodu, skirtingai nei ankstesniu periodu, masiškai padaugėja ir pabėgėlių tema tampa kone pagrindine naujiena žiniasklaidoje (Frėjutė-Rakauskienė, 2020). Atskleista, kad šiuo periodu rašant apie pabėgėlius, diskutuojama apie pabėgėlių perkėlimą į Lietuvą ir aprašomi jau perkelti pabėgėliai. Taip pat rašoma apie pabėgėlių integracijos į Lietuvos visuomenę aspektus, susijusius su religiniais ir kultūriniais skirtumais, integracija į darbo rinką, būstus, sveikatos priežiūra, švietimu, kalba. Pabėgėlių aprašymą Lietuvos kontekste lydi ir diskusijos apie „migracijos krizės“ iššūkius Lietuvai, daugiausia susijusius su saugumo aspektais, aprašant kitų šalių neigiamas patirtis ir situaciją. Nuo 2015 m. kovo iki 2016 m. vasario mėnesio straipsnių tiriamoje spaudoje apie pabėgėlius gausu (1262 straipsniai), o nuo 2016 m. kovo iki 2017 m. vasario – straipsnių apie pabėgėlius ima mažėti (416 straipsniai). Pirmuoju periodu straipsniuose atkartojamos Europos žiniasklaidos tendencijos, kur ši tematika pasiekia piką rugsėjo mėnesį, o vėliau (2015 gruodį), prasidėjus pabėgėlių perkėlimo procesui į ES šalis (taip pat ir į Lietuvą), straipsnių šia tema mažėja ir žiniasklaidos dėmesys šiai temai nusistovi, tiek straipsnių skaičiumi, tiek ir temine įvairove. Straipsnių gausa buvo iššaukta aktyvių diskusijų apie derinamas EK pabėgėlių kvotas, perkeliamų pabėgėlių skaičių, skiriamą Lietuvai ir kitoms ES šalims, šių skaičių didinimą, taip pat metodikas, pagal kurias apskaičiuojamos ir nustatomos kvotos. 2015 m. spalio mėnesį vis dar rašoma apie

perkeliamų į ES ir Lietuvą pabėgėlių kvotas, tačiau spaudoje svarstomos ir vertinamos šalies galimybės perkelti pabėgėlius bei pats pabėgėlių perkėlimo procesas. Reikia akcentuoti, kad nustatius pabėgėlių kvotas ir Lietuvai sutikus dalyvauti pabėgėlių perkėlimo procese 2015 m. lapkričio mėnesio straipsniuose vyrauja diskursas apie migracijos ir pabėgėlių persikėlimo į ES ir Lietuvą padarinius. Šie padariniai imami įvardinti, kaip imigracijos ir „pabėgėlių krizė“ ir „iššūkis“, „grėsmė“ ne tik Lietuvai, bet ir kitoms ES senbuvėms, kurios seniau negu Lietuva susiduria su didesniais migracijos iš ne ES šalių srautais. Nuo 2015 m. kovo mėnesio iki 2016 m. vasario mėnesio pasirinktoje tirti žiniasklaidoje daugiausia jau rašoma apie pabėgėlių integraciją ir su tuo susijusias sritis – būstą, sveikatos priežiūrą, kalbines problemas, religijos ir kultūros skirtumus, taip pat rašoma švietimo, finansinių problemų temomis. Pirmųjų tirtų metų periodo (2015 m. kovo – 2016 m. vasario mėnesio) diskurso straipsnių, aprašančių pabėgėlius kaip grėsmę, yra daugiau, palyginti su antrųjų tirtų metų (nuo 2016 m. kovo iki 2017 m. vasario mėnesio) periodo diskursu. Galima daryti prielaidą, kad tai lėmė teroro aktai, įvykę Europoje – Paryžiuje (2015 m. lapkritį) ir Briuselyje (2016 m. kovą), taip pat pranešimai apie „masinius moterų prievartavimus“ Naujų metų naktį 2016-aisiais Kelne. Antrųjų tirtų metų periodu nuo 2016 m. kovo iki 2017 m. vasario mėnesio, straipsniuose rašant apie perkeltų pabėgėlių integraciją dažnai kritikuojama esama pabėgėlių priėmimo ir integracijos sistema, taip pat daug dėmesio skiriama ir pabėgėlių gyvenimui ir jų „pabėgimui“ iš pabėgėlių priėmimo centro. Šioje temoje dažniau pateikiami ir teigiami argumentai, palaikantys pabėgėlių priėmimą ir kritikuojantys esamą integracijos sistemą Lietuvoje. Šiame periode daug rašoma ir apie migracijos ir pabėgėlių atvykimo į Europą iššūkius tiek Lietuvai, tiek kitoms ES šalims. Daugiausia pabėgėlių temomis rašoma 2016 m. kovo mėnesį, 2016 m. balandžio mėnesį straipsnių šia tema ima mažėti, vėl jų padaugėja 2016 m. birželio ir rugpjūčio mėnesiais, o 2016 m. rugsėjo mėnesį pasiekiamas skaitlingumo pikas, kuris vėliau palaipsniui mažėja. 2016 m. kovo mėnesį didesnę straipsnių skaičių sąlygojo rašymas apie vadinamosios migracijos arba pabėgėlių krizės iššūkius Lietuvai ir kitoms šalims, apie terorizmą, islamo religiją ir grėsmes, siejamas su pabėgėlių integracija ir perkėlimu į ES šalis, taip pat ir Lietuvą. Padidėjusį straipsnių skaičių 2016 m. birželio ir rugpjūčio mėnesiais sąlygojo perkelti pabėgėliai ir jų integracijos proceso aprašymas. Didę žiniasklaidos susidomėjimą perkeltų pabėgėlių skaičiais rodo ir atsikartojantys straipsniai keliose žiniasklaidos priemonėse. 2016 m. rugsėjo mėnesį straipsnių skaičių padidino pabėgėlių išvykimas iš Pabėgėlių priėmimo centro Rukloje, šia tema išsakomos įvairios nuomonės, straipsniai taip pat atsikartojo įvairių tiriamų pavadinimų žiniasklaidos priemonėse (Frėjutė-Rakauskienė, 2020). Apibendrinus tyrimo apie pabėgėlius duomenis galima teigti, kad analizuotos žiniasklaidos priemonės gana skirtingai vaizduoja pabėgėlius ir jų prieglobstį – vienos pozityviau, kitos – neigiamai, nevengdamos pateikti nepatikrintą, stereotipizuotą informaciją (Frėjutė-Rakauskienė, 2020). Taigi, Lietuvos žiniasklaidoje, panašiai kaip ir kitų šalių žiniasklaidoje, vyrauja neigiamas pabėgėlių įvaizdis, o dažnu atveju skirtumas tik tas, kad Lietuvos žiniasklaidoje grėsmės, susijusios su pabėgėliais, yra konstruojamos išimtinai Vakarų

Europos visuomenių pavyzdžiais ir neatspindi Lietuvos situacijos. Lietuvos žiniasklaida aprašo „pabėgėlių krizę“ šalyje, kur karo pabėgėlių iš Sirijos tuo metu dar nebuvo arba jų skaičius, palyginti su kitų Vakarų Europos šalių kontekstu, buvo ir liko labai nedidelis. Bauginančiomis antraštėmis ir fotografijomis iliustruojami ne su Lietuvos kontekstu susiję vaizdiniai (pvz., pabėgėlių stovyklos, pabėgėlių persikėlimo į Europą vietos, įvykę teroro aktai, etc.). Straipsniuose grėsmė konstruojama kultūriniais, religiniais (krikščionybė vs islamas) ir civilizaciniais (vakarų vs rytų) skirtumais, kurie, manoma, sąlygoja pabėgėlių negebėjimą integruotis Europos visuomenėse ir skatina juos nusikalsti. Taip pat, bijoma konkurencijos su pabėgėliais darbo rinkoje ir ekonominės naštos valstybei išlaikant pabėgėlius (Frėjutė-Ra-kauskienė, 2020).

3.2. Straipsnių apie imigrantus ir pabėgėlius šaltiniai

Su imigrantais susijusių straipsnių ir tematikos šaltiniais straipsniuose periodu nuo 2014 m. sausio mėnesio iki 2015 m. kovo mėnesio, daugiausia cituojami valstybės institucijos ir jų atstovai (pvz., Vidaus, užsienio reikalų ministerijos, Migracijos departamento, Seimo nariai, kontrolieriai), tačiau atsižvelgiama ir į pačių užsieniečių nuomonę, nes didelę dalį šaltinių straipsniuose sudaro Lietuvoje bei konkrečiai Užsieniečių registracijos centre (URC) gyvenantys užsieniečiai, nelegaliai sieną kirtę ne Lietuvos piliečiai, politinio prieglobsčio prašytojai iš Ukrainos, Afganistano, pabėgėliai iš Sirijos. Kiti su imigracija susijusių straipsnių žiniasklaidos šaltiniai yra įvairios tarptautinės organizacijos, susijusios su žmogaus teisėmis, migracija (JT Žmogaus teisių komitetas, Europos Žmogaus teisių teismas, Raudonojo kryžiaus pabėgėlių reikalų skyrius, JT Pabėgėlių agentūra Lietuvoje, JT Vyriausiasis pabėgėlių komisariatas, Europos pabėgėlių fondas), taip pat ekspertai (teisininkai, išmanantys ES teisę, psichologai, bendravę su pabėgėliais, antropologas). Cituojami ir susijusių nevyriausybinių organizacijų atstovai. O štai tyrimo apie pabėgėlius periodu nuo 2015 m. kovo iki 2017 m. vasario, straipsnių šaltiniais yra tiek su pabėgėliais susijusios tiek ES, tiek Lietuvos valstybės institucijos ir jų atstovai, taip pat politikai, kartais, priklausomai nuo tiriamo periodo ir atsižvelgiant į tematiką, cituojami patys pabėgėliai, juos priimančių institucijų atstovai arba šios situacijos ekspertai (mokslininkai, nevyriausybinių organizacijų atstovai). Pavyzdžiui, temomis apie derinamas EK pabėgėlių kvotas, perkeliamų pabėgėlių skaičius, priskiriamus Lietuvai ir kitoms ES šalims, šių skaičių didinimą, taip pat metodikas, pagal kurias apskaičiuojamos ir nustatomos kvotos, dažniausiai pasisako arba yra cituojami aukšti valstybės pareigūnai arba susijusių institucijų atstovai, vykstantys į derybas su Europos Komisija (EK) pabėgėlių perkėlimo ir kvotų apskaičiavimo bei derinimo klausimu, taip pat Seimo nariai, kiti politikai, ES, EK vadovai. Dažniausiai straipsnių apie pabėgėlių integraciją ir susijusias sritis šaltiniais tampa už pabėgėlių perkėlimą ir integraciją atsakingų institucijų (pvz., ministerijų (daugiausia Vidaus reikalų, Socialinės apsaugos ir darbo), taip pat „Carito“, „Raudonojo kryžiaus“) atstovai. Apie migracijos ir pabėgėlių atvykimo į Europą išsūkius tiek Lietuvai, tiek kitoms ES šalims daugiausia pasisako politikai („Darbo partijos“ ir partijos „Tvarka ir teisingumas“ atstovai), kadangi jie savo politinėje rinkimų į Seimą 2016 m. kampanijoje naudojo retoriką,

nukreiptą prieš pabėgėlius, kuri sulaukė ir Lietuvos radijo ir televizijos komisijos išvadų apie neapykantos kurstymą šiose reklamose, taip pat aprašytų tiriamoje žiniasklaidoje. Mažesnė dalis informacijos pateikiama cituojant pabėgėlius, taip pat ekspertus, kurių išsakytos nuomonės neigia paplitusius stereotipus, praplečia pabėgėlio vaizdinį, žinojimą apie religiją, kultūrinius aspektus.

3.3. Pokyčiai lyginat su 2005–2007 metų spaudos turinio tyrimo duomenimis

2005–2007 m. spaudos turinio tyrimo duomenimis imigrantai spaudoje vaizduojami aprašant pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų gyvenimą Lietuvoje, URC, rašoma apie sunkumus, su kuriais susiduria pabėgėliai socialinės apsaugos, sveikatos ir būsto srityse, tačiau pastebima tendencija, kad aktyviau pradedama diskutuoti apie šalies darbo rinkos poreikius, įstatymų, padėsiančių lengviau įdarbinti imigrantus iš trečiųjų šalių, priėmimą, o ši tema sąlygota didelių emigracijos srautų ir spartaus gyventojų skaičiaus Lietuvoje mažėjimo. Taip pat rašoma apie susijusiais grėsmes „prarasti tautinę valstybę“, kaip ir pabėgėlių atveju, keliamas klausimas apie naujųjų imigrantų gebėjimą integruotis į Lietuvos visuomenę bei remiamasi Vakarų Europos (ne)sėkminga patirtimi. Galima sakyti, kad tuo metu, palyginus su kitų etninių grupių vaizdavimu (romais, lenkais, rusais, žydais), imigracijos tema yra gana nauja ir imigrantų vaizdiniai nėra nusistovėję, spaudoje išsakomos ne tik neigiamos, bet ir teigiamos nuostatos imigrantų atžvilgiu, rašoma tiek apie ekonominę naudą (iš spaudoje atstovaujamų darbdavių pusės išsakomas darbo imigrantų iš kitų šalių poreikis) ir žalą (konkurencija su vietiniais darbuotojais darbo rinkoje) Lietuvos valstybei, tiek apie kultūrinius aspektus, susijusius su imigrantų nenoru arba negebėjimu integruotis.

Išvados

Apibendrinant duomenų analizę, galima teigti, kad tiek lenkų, tiek rusų, tiek romų įvaizdis žiniasklaidoje yra įsitvirtinęs ir nepaisant tam tikrų kintančių naujienų srauto, šios grupės vaizduojamos kaip skirtingos nuo etninės daugumos grupės, naudojant tam tikras su metais nekintančias vaizdavimo schemas. Rašant apie šias grupes, jos „įspraudžiamos“ į nusistovėjusius tematinis rėmus ir susijusias problemines diskusijas.

Lenkų ir rusų etninės grupės politizuojamos, kai dauguma Lietuvoje gyvenančių lenkų tapatinami su politine partija LLRA, o rusai – su Rusijos Federacijos vykdoma politika. Lenkų atveju diskutuojama apie lokalų politinį aktyvumą, rusų atveju – apie Rusijos Federacijos vykdomą tarptautinę politiką, tačiau abiem atvejais kvestionuojamas šių grupių narių politinis lojalumas Lietuvos valstybei ir jos vykdomai politikai. Romai, nors ir statistiškai nedidelė etninė grupė, sulaukia neproporcingai daug ir neigiamo dėmesio Lietuvos spaudoje. Ši grupė kriminalizuojama ir dažnai, pažeidžiant įstatymų normas, reikalaujančias rašant apie nusikaltimus neatskleisti žmogaus tautybės bei laikytis nekaltumo prezumpcijos principų, aprašomi nusikaltimai (dažniausiai, prekyba narkotikais), siejami su romų kilmės asmenimis. Imigrantų vaizdavimas Lietuvos spaudoje, palyginus su kitomis grupėmis, išsiskiria įvairesne

tematika, tačiau tai sąlygoja ir „migranto“ sąvoka, apimanti įvairias žmonių grupes (pabėgėliai, trečiųjų šalių piliečiai, darbo imigrantai, prieglobsčio prašytojai, etc.). Be to, kadangi Lietuvoje, palyginti su kitomis Vakarų Europos valstybėmis, nėra tiek daug imigrantų, pabėgėlių ir, atitinkamai, stokojama jų integracijos visuomenėje patirties, straipsniuose pasitelkiami didesnę imigracijos patirtį turinčių ES valstybių pavyzdžiai. Kalbant apie žiniasklaidoje pateikiamus šaltinius, daugumos, o ne mažumos, socialinių visuomenės institutų atstovai yra pagrindiniai nuomonės formuotojai apie etnines grupes ir tarpetninius santykius, atsiskleidžia tarpetninių santykių problematikos pateikimo vienpusiškumas, etninių grupių nedalyvavimas spaudos diskurse aprašant tarpetninius santykius, dialogo tarp daugumos ir mažumos nebuvimas. Pagrindinės grupės, cituojamos rašant apie etnines grupes ir tarpetninius santykius, yra Lietuvos valstybės pareigūnai, verslo atstovai, Vilniaus savivaldybės atstovai, imigrantus priimančių institucijų darbuotojai, teisėsaugos struktūros. Mažiau atstovaujamos grupės – Lietuvoje gyvenančių etninių mažumų atstovai (lenkai, rusai, romai), taip pat pabėgėliai, gyvenantys Lietuvoje, ypač turintys sėkmingos integracijos į šalies visuomenę patirties.

Reikia pridurti, kad žiniasklaidos diskursas, tampa vienu svarbiausių šaltinių tarpetniniams, migracijos klausimais etniniu aspektu homogeniškoje Lietuvos visuomenėje, į pirmą planą iškeliantis vienas, o nustumiantis kitas aktualias, svarbias temas ir problemas (pvz. vaikų švietimo (romų), integracijos į darbo rinką, diskriminacijos, etc.), taip pat daugiausia atstovaujantis dominuojančioms grupėms ir per tai konstruojantis šių grupių vaizdinį „iš viršaus“, sudaro prielaidas neigiamoms visuomenės nuostatoms apie šias grupes formuoti (Frėjutė-Rakauskienė 2009; 2015; 2020). Atsižvelgiant į tyrimo išvadas, žiniasklaidos pagalba būtų tikslinga (norint didinti visuomenės tarpkultūrinės kompetencijas ir mažinti socialinę distanciją etninių mažumų grupių, imigrantų, pabėgėlių atžvilgiu) pateikti daugiau ir įvairesnės informacijos bei pradėti diskusiją kultūrinių ir religinių skirtumų temomis. Taip pat, rekomenduotina daugiau dėmesio skirti viešųjų ryšių kampanijos priemonėms žiniasklaidoje, kurios susijusios su atsaku į neigiamas visuomenės nuostatas į tam tikras etninių, religinių mažumų, pabėgėlių grupes.

Literatūra

- Abid, R. Z., Manan, S. A., Rahman, Z. A. A. A. (2017). 'A Flood of Syrians has Slowed to a Trickle': The Use of Metaphors in the Representation of Syrian Refugees in the Online Media News Reports of Host and Non-host Countries. *Discourse & Communication*, 11 (2), p. 121–140. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1177/1750481317691857>.
- Balsiūnaitė, I. (2016). Neapykantos kalbos raiška Lietuvos interneto dienraščių publikacijose apie pabėgėlius. *Komunikacija ir informacija*, 11, p. 78–102. Prieiga internete: <https://doi.org/10.15388/zt/jr.2016.11.10751>.
- Besova, A. A., Cooley, S. C. (2009). Foreign News and Public Opinion: Attribute Agenda-Setting Theory Revisited. *Ecquid Novi: African Journalism Studies*, 30 (2), p. 219–242.
- Beresnevičiūtė, V. (2010). Prievartos retorika prieš visuomenės nebyliusius. *Etniškumo studijos*, 1–2, p. 86–103.

- Beresnevičiūtė, V., Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2006). Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė. *Etniškumo studijos*, 1, p. 19–43.
- Blažytė, G. (2015). Visuomenės nuostatos imigracijos atžvilgiu ir jų atsiradimo prielaidos. *Etniškumo studijos*, 1, p. 107–134.
- Blažytė, G., Frėjūtė-Rakauskienė, M., Pilinkaitė Sotirovič, V. (2020). Policy and media discourses on refugees in Lithuania: shaping the boundaries between host society and refugees. *OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 1 (29), p. 7–30.
- Blažytė, G., Pilinkaitė Sotirovič, V., Žibas, K. (2016). Visuomenės nuostatos apie socialines ir etnines grupes Lietuvoje: nepakantumo ir socialinės distancijos stebėseną. In: Taljūnaitė, M. (red.) *Lietuvos gyventojų grupių socialinė kaita*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 109–124.
- Blinder, S. (2013). Imagined Immigration: The Impact of Different Meanings of ‘Immigrants’ in Public Opinion and Policy Debates in Britain. *Political Studies*, 63 (1), p. 80–100. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12053>.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Cheskin, A. (2012). Synthesis and Conflict: Russian-Speakers’ Discursive Response to Latvia’s Nationalising State. *Europe-Asia Studies*, 64 (2), p. 325–347.
- Čiubrinskas, V. (2008). Tautinis identitetas yrančių ryšių pasaulyje: lietuviškumo trajektorijos. In: Čiubrinskas, V., Kuznecovienė, J. (sud.) *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 7–10.
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. New York: Longman Inc.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2009). Etninis nepakantumas Lietuvos spaudoje. In: *Etniškumo studijos 2009/1*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2013). Rusų etninės grupės reprezentacija Lietuvos spaudoje. Negyjančios Antrojo pasaulinio karo žaizdos. In: Potašenko, G. (red.) *Lietuvos rusai XX–XXI a. pradžioje: istorija, tapatybė, atmintis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 351–387.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2015). Etninių grupių, imigrantų ir LGBT žmonių reprezentacija Lietuvos interneto dienraščiuose. In: *Nuomonės raiška Lietuvos internetinėje erdvėje: žmogaus teisės, etika ir teisminė praktika*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, p. 39–51.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2016). Lenkų etninės grupės reprezentacija Lietuvos spaudoje lietuvių kalba. In: Frėjūtė-Rakauskienė, M., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K., Šutinienė, I. *Etniškumas ir identitetai Pietryčių Lietuvoje: raiška, veiksniai ir kontekstai*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 47–61.
- Frėjūtė-Rakauskienė, M. (2020). Reali ar sukurta?: „pabėgėlių krizės“ vaizdavimas Lietuvos spaudos diskurse 2015–2017 metais. *Informacijos mokslai*, 88, p. 29–45.
- ‘Gemius’, ‘gemiusAudience multiplatform’, 2015.12., 2014.12. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga internete: <http://media-house.com/tinklarastis/r-rimkunaite-kaip-per-2015-uosius-metus-pasikeite-interneto-portaluskaitytomumas-ir-kas-tikruju-yra-didziausi/>.
- ‘Gemius’, ‘gemiusAudience’, 2016-11. [žiūrėta 2019 m. lapkričio 18 d.]. Prieiga internete: <http://www.gemius.lt/interneto-ziniasklaidos-naujienos/lapkriti-internautus-trauke-specializuotos-svetaines-3333.html>.
- Hart, Ch. (2010). *Critical Discourse Analysis and Cognitive Science. New perspectives on Immigration Discourse*. London: Palgrave Macmillan.

- Innes, A. J. (2010). When the Threatened Become the Threat: The Construction of Asylum Seekers in British Media Narratives. *International Review*, 24 (4), p. 456–477. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1177/0047117810385882>.
- Ilkevičiūtė, J. (2015). Tautinių mažumų vaizdavimas interneto dienraščiuose svarstant tautinių mažumų įstatymą. *Žurnalistikos tyrimai. Komunikacija ir informacija*, 9, p. 48–72.
- Kraniauskienė, S. (2012). Tautinės bendruomenės posovietinėje Klaipėdoje: naujų tapatybių paieškos ir jų reprezentacijos žiniasklaidoje. In: Kraniauskas, L., Gedutis, A., Acus, A., Kraniauskienė, S., Viluckienė, J., Spiriajevas, E. *Klaipėdos diskursai 1990–2010 m.: sociologinė miesto tapatybių rekonstrukcija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, p. 111–175.
- Krzyżanowski, M., Triandafyllidou, A., Wodak, R. (2018). The Mediatization and the Politicization of the “Refugee Crisis” in Europe. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 16 (1–2), p. 1–14. Prieiga internete: <https://doi.org/10.1080/15562948.2017.1353189>.
- Lawler, S. (2008). *Identity: sociological perspectives*. Cambridge: Polity Press.
- Lawlor, A., Tiley, E. (2017). Deciding Who’s Legitimate: News Media Framing of Immigrants and Refugees. *International Journal of Communication*, 11, p. 967–991.
- Leončikas, T. (2007). Nepakantumo hierarchija ir socialinė distancija visuomenės mažumų atžvilgiu. In: *Dabartinės Lietuvos kultūros raidos tendencijos: vertybiniai virsmai*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, p. 89–90.
- Lietuvos spaudos statistika 2014*. (2015). Markevičienė R., Tamulygienė, L. (sud.). Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka, Bibliografijos ir knygotyros centras.
- Marcinkevičius, A. (2018). Istorinio teisingumo diskursų formavimas Lietuvos spaudoje lietuvių ir rusų kalba. In: Frėjutė-Rakauskienė, M., Klumbytė, N., Marcinkevičius, A., Šliavaitė, K. *Socialinis ir istorinis teisingumas daugiaetninėje Lietuvos visuomenėje: sampratos, patirtys ir kontekstai*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, p. 45–101.
- Matas, D. (2016). The Image of Refugees and the Features of its Development in Lithuanian Online Newspapers. *Komunikacija ir informacija / Communication and Information*, 10, p. 71–109.
- Matheson, D. (2005). *Media Discourses. Analysing media Texts*. Open University press.
- Petrušauskaitė, V. (2014). (Ne)lygios galimybės švietime: ankstyvo romų vaikų pasitraukimo iš ugdymo sistemos Vilniaus mieste analizė. In: *Etniškumo studijos 2014/1*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Staiger, J. (2005). *Media Reception Studies*. New York and London: New York University press.
- Szylko-Kwas, J., Gajlewicz-Korab, K., Grutza, A., Jupowicz-Ginalska, A. (2018). Immigrants in Polish and German Online Media: A Comparative Analysis. *Komunikacija ir informacija / Communication and information*, 12, p. 39–72.
- Šulmane, I. (2010). The Media and Integration. In: Muižnieks, N. (Ed.) *How Integrated is Latvian Society? An Audit of Achievements, Failures and Challenges*. Riga: University of Latvia Press, p. 223–253.
- Švarplys, A. (2014). Piliečiai ar svetimšaliai? Lietuvos lenkai nacionaliniame viešajame diskurse 2011 metais. *Darbai ir dienos*, 61, p. 37–50.
- Tuller, D. (2002). *Reporting Diversity Manual*. London. A media Diversity Institute publication with the Support of European Union.
- Van Dijk, T. A. (2012). The Role of the Press in the Reproduction of Racism. In: Messer, M., Schroeder, R., Wodak, R. (eds.). *Migrations: Interdisciplinary Perspectives*. Wien: Springer-Verlag, p. 15–29.
- Vihalemm, T., Jakobson, V. (2011). Representations of the past in the Estonian Russian-language press: “own” or diaspora memory? *Nationalities Papers*, 39 (5), p. 705–731.

TENDENCIES OF REPRESENTATION AND IMAGES OF ETHNIC MINORITIES AND REFUGEES IN LITHUANIAN MEDIA 2005–2017

Monika FRĖJUTĖ-RAKAUSKIENĖ
Institute for Ethnic Studies of LSRC
A. Goštauto st. 9, LT-01108 Vilnius
E-mail: monika@ces.lt

Summary. The aim of this article is to reveal the general tendencies of representation and images of ethnic minorities and refugees in Lithuanian media and the main sources of the discourse about these groups. The article presents the analysis of the data of several empirical researches of the Lithuanian media (articles published in the most popular Internet news dailies and periodicals) in the period from 2005 to 2017. Data analysis reveals that the image of ethnic minorities in the media is constant and, despite the changing news, they are portrayed using certain schemes that do not change over the years. The migrants in the Lithuanian media are presented by a thematic diversity which is conditioned by the broad concept of migrants, which include refugees, third-country nationals, labor migrants, asylum seekers, etc. Polish and Russian ethnic groups are politicized when the majority of Poles living in Lithuania are identified with the political party EAPL, and Russians are identified with the policy pursued by the Russian Federation. The Roma, although statistically a small ethnic group, receive a disproportionate and negative attention in the Lithuanian press, and it is being criminalized. Because of the absence of a large number of immigrants and refugees in Lithuania, the articles use examples from EU countries which have more experience of integration of immigrants. The representatives of society institutes of the majority, but not the minority, are the main opinion formers about ethnic minorities and interethnic relations in Lithuanian media. Therefore, it is recommended for the media to increase society's intercultural competences and reduce social distance towards ethnic minorities and refugees, as well as to provide more diverse information and to launch a debate on cultural and religious differences.

Keywords: ethnic minorities, refugees, Lithuanian mass media, representation.